

**HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST
POLITIKA OTVORENE ZNANOSTI**

Na temelju članka 40. Statuta Hrvatskog instituta za povijest ravnatelj Hrvatskog instituta za povijest donosi sljedeću Politiku otvorene znanosti. Dokument je javno dostupan na mrežnim stranicama Hrvatskog instituta za povijest.

1. Uvod

Hrvatski institut za povijest, uključujući i Podružnicu za povijest Slavonije, Srijema i Baranje u Slavonskome Brodu, brojem znanstvenika i znanstvenih novaka najveći je javni znanstveni institut u znanstvenome području humanističkih znanosti te središnji javni institut u Republici Hrvatskoj kojem je temeljna djelatnost (misija) znanstveno proučavanje povijesti hrvatskog naroda na području Republike Hrvatske i izvan nje te proučavanje povijesti narodā jugoistočne i srednje Europe.

Od svojeg osnutka 1961., pod imenom Institut za historiju radničkog pokreta, sustavno je širio područja istraživanja, što je vidljivo iz promjene imena 1990. u Institut za suvremenu povijest te 1996. u Hrvatski institut za povijest.

Institut je osnovan za provedbu programa znanstvenih istraživanja kao javne službe u znanstvenoj djelatnosti kojoj je zadaća ostvarivati znanstvene programe od strateškog interesa za Republiku Hrvatsku te uspostaviti znanstvenu infrastrukturu za sustav znanosti i visokog obrazovanja.

Svoju misiju Institut primarno ostvaruje:

- obavljanjem poslova trajne znanstveno-istraživačke djelatnosti
- obavljanjem poslova znanstveno-istraživačke djelatnosti na ugovorenim projektima
- obavljanjem poslova znanstveno-istraživačke djelatnosti na kolaborativnim znanstvenim programima.

Osim znanstveno-istraživačke djelatnosti, rad Instituta obuhvaća i pružanje istraživačkih i savjetničkih usluga; izradu stručnih elaborata i ekspertiza, suradnju s drugim srodnim institucijama i sveučilištima na području povijesne znanosti i nastave; izdavačku djelatnost; organiziranje kongresa, znanstvenih skupova, okruglih stolova i drugih oblika javnih predstavljanja svojeg znanstvenog rada u javnosti; organizaciju bibliotečne, dokumentacijske i informacijske službe, koje su potrebne za znanstveno-istraživački rad Instituta.

Hrvatski institut za povijest prepoznatljiv je kao vrhunska autonomna znanstveno-istraživačka institucija koja je potvrđena kao jedna od vodećih nacionalnih historiografskih institucija, ali jednako tako i kao prepoznatljiv europski i regionalni centar za istraživanje povijesti srednje i jugoistočne Europe, poglavito u temama profiliranim kroz Strateški plan Hrvatskog instituta za povijest.

Temeljne vrijednosti kojima će se Institut voditi na putu prema ostvarenju svoje vizije su visoka kvaliteta znanstvenog rada, intelektualna sloboda, relevantnost, etičnost u pristupu znanstvenome radu, racionalnost te javnost rada, kao i pokušaj da se što više iskoriste sredstva iz fondova EU-a na temelju ostvarivanja nekih od ciljeva zacrtanih kroz tri nosiva stupa Okvirnog programa EU za istraživanja i inovacije – Obzor Europa (I. Izvrsna znanost, II. Globalni izazovi i europska industrijska konkurentnost, III. Inovativna Europa).

Dio institutskog istraživačkog potencijala usmjeren je prema inovacijama u povijesnim istraživanjima jer težište programa Obzor Europa jesu upravo inovacije i otvorena znanost, a inovacije su i jedan od prioriteta Nacionalne razvojne strategije (NRS 2030) i Nacionalnog plana oporavka i otpornosti (NPOO).

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih 19. svibnja 2025. donijelo je Odluku o usvajanju Hrvatskog plana za otvorenu znanost.

Hrvatski plan za otvorenu znanost kao ključan strateški dokument jasno definira smjernice i preporuke za primjenu načela otvorene znanosti u Republici Hrvatskoj. Plan propisuje aktivnosti i očekivanja za istraživače, institucije i donositelje odluka, uključujući upravljanje istraživačkim podacima, izgradnju infrastrukture, otvoreni pristup publikacijama te prilagodbu sustava vrednovanja znanstvenog rada prema načelima otvorene znanosti. Plan ima jasan cilj: povezati europska i međunarodna načela otvorene znanosti s potrebama i razvojnim prioritetima hrvatskog znanstvenog sustava.

Zakon o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti iz 2022. godine kao temelj znanstvene i umjetničke djelatnosti te visokog obrazovanja i znanosti ističe otvorenu znanost, javnu dostupnost rezultata znanstvenih istraživanja i umjetničkog stvaralaštva, otvorenost visokih učilišta i javnih znanstvenih instituta prema javnosti, građanima i lokalnoj zajednici.

Uredba o programskom financiranju javnih visokih učilišta i znanstvenih instituta u Republici Hrvatskoj je pravni dokument koji regulira način višegodišnjeg financiranja javnih znanstvenih instituta i visokih učilišta u Hrvatskoj. Ova Uredba omogućuje sklapanje četverogodišnjih programskih ugovora između Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih i javnih visokih učilišta, odnosno javnih znanstvenih instituta s ciljem podizanja znanstvene izvrsnosti, jačanja suradnje s gospodarstvom te razvoja nacionalnog i regionalnog identiteta i kulture, povećanja relevantnosti, kvalitete i učinkovitosti studiranja te jačanja društvene odgovornosti. Programskim ugovorima potiče se otvorena znanost te je u sklopu strateškog cilja Podizanje znanstvene izvrsnosti naveden poseban cilj pod nazivom Doprinos otvorenoj znanosti.

Hrvatski institut za povijest usvaja ovu Politiku otvorene znanosti u skladu s:

- Hrvatskim planom za otvorenu znanost (2025.)
- Okvirnim programom EU za istraživanje i inovacije (Horizon Europe)
- zakonodavstvom Republike Hrvatske (Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, Zakon o arhivskom gradivu i arhivima, Zakon o zaštiti osobnih podataka – GDPR)
- načelima Europskog istraživačkog prostora (EIP).

Cilj Politike otvorene znanosti jest osigurati transparentnost, vidljivost i dostupnost rezultata povijesnih istraživanja, povećati međunarodnu prepoznatljivost hrvatske znanosti i doprinijeti kulturnom i znanstvenom razvoju društva.

2. Načela otvorene znanosti

Politika otvorene znanosti Hrvatskog instituta za povijest obuhvaća sljedeća načela otvorene znanosti: otvoreni pristup i rano dijeljenje svih rezultata znanstvenog istraživanja (rezultati istraživanja dostupni javnosti kad god je to moguće), infrastrukturu za otvorenu znanost, praćenje implementacije otvorene znanosti, odgovorno vrednovanje i nužnost znanstvenog integriteta, otvoreno obrazovanje, kompetencije i građansku znanost.

Otvoreni pristup znanosti od javnog je interesa te naglašava nužnost dostupnosti znanstvenih informacija, zagovara njihovu diseminaciju, pohranu i trajno čuvanje.

3. Vizija

Hrvatski institut za povijest želi se pozicionirati kao jedan od prepoznatljivih dionika u području otvorene humanističke znanosti, s punom integracijom u nacionalne i europske mreže otvorene znanosti, osiguravajući otvoren, etičan i održiv pristup svim rezultatima istraživanja, uz poštovanje pravnih, etičkih i stručnih standarda.

4. Područja koja pokriva Politika otvorene znanosti Hrvatskog instituta za povijest

Politika otvorene znanosti Hrvatskog instituta za povijest pokriva sljedeća područja:

- otvoreni pristup publikacijama
- edukacija i razvoj kompetencija u području otvorene znanosti
- djelomično otvoren pristup monografskim izdanjima i zbornicima
- upravljanje istraživačkim podacima
- upravljanje informatičkom strukturom (digitalne baze, GIS, analitički alati)
- vrednovanje aktivnosti vezanih uz otvorenu znanost.

5. Temeljni ciljevi

U skladu s Ciljevima iz Hrvatskog plana za otvorenu znanost, Hrvatski institut za povijest navodi sljedeće ciljeve:

- osigurati otvoreni pristup publikacijama nastalim u Hrvatskom institutu za povijest
- razviti institutski repozitorij i digitalnu arhivu
- potaknuti objavljivanje otvorenih obrazovnih i znanstvenih sadržaja (monografije, zbornici)
- integrirati otvorenu znanost u sustav vrednovanja znanstvenika i projekata Instituta
- razvijati suradnju s nacionalnim i međunarodnim inicijativama otvorene znanosti
- edukacija i jačanje kompetencija svih zaposlenika Instituta vezanih uz otvorenu znanost.
- u procesu pohrane i upravljanja podacima nastojati primjenjivati FAIR načela (FAIR načela podrazumijevaju da su rezultati istraživanja i podaci pronalazljivi, dostupni, interoperabilni i ponovno upotrebljivi).

6. Metrika i pokazatelji uspješnosti otvorenog pristupa znanstvenim i stručnim publikacijama

Hrvatski institut za povijest rezultate znanstvene aktivnosti mjeri kroz sljedeće aktivnosti:

- ukupan broj objavljenih radova u časopisima uključuje izvorne znanstvene, pregledne (znanstvene) radove, prethodna priopćenja, kratka priopćenja, prikaze slučajeva, znanstvena pisma, stručne radove te pregledne (stručne) radove objavljene u časopisima; ovaj podatak je zbroj ukupnog broja znanstvenih radova objavljenih u časopisima i ukupnog broja stručnih radova
- ukupan broj objavljenih poglavlja u knjigama (uključuje izvorne znanstvene i pregledne (znanstvene) radove, prikaze slučajeva, prethodna priopćenja, kratka priopćenja, stručne radove te pregledne (stručne) radove objavljene u uredničkoj knjizi)
- broj poglavlja objavljenih u knjigama i pohranjenih u otvorenom pristupu u institutskom repozitoriju

- ukupan broj radova objavljenih u zbornicima skupova (uključuje izvorne znanstvene i pregledne (znanstvene) radove, prikaze slučajeva, prethodna priopćenja, kratka priopćenja, stručne radove te pregledne (stručne) radove objavljene u zbornicima skupova)
- broj radova objavljenih u zbornicima skupova i pohranjenih u otvorenom pristupu u institutskom repozitoriju i ostalim repozetorijima (pr. Hrčak i OpenAIRE)
- ukupan broj objavljenih autorskih knjiga (uključuje znanstvene i stručne autorske monografije, udžbenike, rječnike, priručnike, leksikone, kataloge i atlase) i omjer onih u otvorenom pristupu.

7. Način praćenja provedbe Politike otvorene znanosti Hrvatskog instituta za povijest

Praćenje provedbe Politike otvorene znanosti Hrvatskog instituta za povijest ključno je za osiguranje uspješne implementacije i postizanje ciljeva povezanih s transparentnošću, dostupnošću i suradnjom u znanstvenom istraživanju.

Hrvatski institut za povijest imenovat će Povjerenstvo za otvorenu znanost Instituta kao odgovorno tijelo koje će biti zaduženo za praćenje provedbe i razvoj Politike otvorene znanosti Hrvatskog instituta za povijest.

Članove Povjerenstva za otvorenu znanost Instituta imenuje ravnatelj Hrvatskog instituta za povijest na prijedlog Znanstvenog vijeća Hrvatskog instituta za povijest.

Povjerenstvo za otvorenu znanost podnosi godišnji izvještaj ravnatelju i Znanstvenom vijeću Hrvatskog instituta za povijest.

Izvještaj sadržava:

- ukupan broj radova objavljenih u časopisima
- broj radova objavljenih u časopisima i pohranjenih u otvorenom pristupu u institutskom repozitoriju
- ukupan broj poglavlja objavljenih u knjigama
- broj poglavlja objavljenih u knjigama i pohranjenih u otvorenom pristupu u repozitoriju
- ukupan broj radova objavljenih u zbornicima skupova
- broj radova objavljenih u zbornicima skupova i pohranjenih u otvorenom pristupu u institutskom repozitoriju
- ukupan broj objavljenih autorskih knjiga i omjer onih u otvorenom pristupu.

8. Rizici i izazovi u provedbi Politike otvorene znanosti Hrvatskog instituta za povijest

Provedba načela otvorene znanosti u humanističkim istraživanjima nosi sa sobom niz potencijalnih rizika i izazova. Njihovo prepoznavanje i pravovremeno upravljanje njima ključno je za uspješnu implementaciju Politike otvorene znanosti.

Dio istraživača može biti nesklon promjenama koje zahtijeva otvoreni pristup znanosti, zbog navike objavljivanja u etabliranim (ali zatvorenim) časopisima ili zbog nepoznavanja prednosti otvorene znanosti.

Hrvatski institut za povijest u svrhu mjera ublažavanja navedenog izazova može organizirati redovite edukacije o prednostima otvorenog pristupa (vidljivost, citiranost, međunarodna prepoznatljivost), uvesti motivacijske mehanizme (npr. bodovanje otvorenih publikacija u institutskom vrednovanju,

simbolične nagrade), razviti mentorski sustav u kojem istraživači s iskustvom u otvorenoj znanosti pomažu drugima.

Hrvatski institut za povijest u svrhu mjera ublažavanja navedenog izazova može provoditi izgradnju infrastrukture u više faza (najprije provodi pilot-projekt, potom širenje), osiguravati financiranje kroz nacionalne programe (MZOS, HRZZ) i europske fondove (Horizon Europe, Digital Europe), razvijati partnerske odnose s drugim znanstvenim ustanovama da bi se dijelili troškovi infrastrukture, koristiti nacionalne platforme (npr. DABAR, HRČAK) radi smanjenja troškova samostalnog razvoja.

Postoje pravni problemi kod arhivskih izvora s obzirom na činjenicu da su arhivski i povijesni izvori često podložni ograničenjima, a za neke materijale mogu postojati posebna pravila zaštite.

Hrvatski institut za povijest u svrhu mjera ublažavanja navedenog izazova može provoditi postupke anonimizacije ili ograničenog pristupa za osjetljive izvore, surađivati s arhivima i knjižnicama na definiranju jasnih pravila pristupa i digitalizacije.

Osjetljivi povijesni podaci i ograničenja pristupa velik su izazov s obzirom na to da povijesni izvori mogu sadržavati osobne podatke ili osjetljive informacije (npr. podaci o osobama, obiteljima, političkim uvjerenjima). Njihovo nekontrolirano objavljivanje može imati etičke i pravne posljedice.

Hrvatski institut za povijest u svrhu mjera ublažavanja navedenog izazova može provoditi sustavnu anonimizaciju ili pseudonimizaciju podataka u skladu sa Zakonom o zaštiti osobnih podataka u punom opsegu.

Nužno je održavati podršku IT sektora i Knjižnice Hrvatskog instituta za povijest s obzirom na to da provedba otvorene znanosti zahtijeva stručnu i tehničku podršku – IT stručnjaka i knjižničara. Nedostatak odgovarajućega kadra ili resursa može usporiti implementaciju.

Hrvatski institut za povijest u svrhu mjera ublažavanja navedenog izazova mora planirati zapošljavanje i dodatno osposobljavanje kadrova, osigurati da Knjižnica Instituta bude središnje mjesto podrške za otvorenu znanost, razviti sustav stalne edukacije i profesionalnog usavršavanja, graditi partnerske odnose s nacionalnim i međunarodnim mrežama (DABAR, EOSC) da bi se koristile postojeće usluge i ekspertize.

9. Zaključak

Otvorena znanost predstavlja novu paradigmu istraživanja i obrazovanja. Hrvatski institut za povijest usvajanjem Politike otvorene znanosti preuzima aktivnu ulogu u provedbi nacionalnih i europskih ciljeva otvorene znanosti, čime osigurava veću transparentnost, dostupnost i prepoznatljivost hrvatske povijesne znanosti u međunarodnom prostoru.

KLASA: 119-03/25-11/02

URBROJ: 380-01-03-26-23

U Zagrebu 18. 12. 2025.

dr. sc. Miroslav Akmadža